

۲۰۱۴/۰۶/۲۵

پوهنمل حاجی محمد نوزادی

د عراق حالات او په سیمه کې د مذهبونو ترکیب

د (Politiken) په نامه ډنمارکي مشهورې ورځپاڼې د روان ۲۰۱۴ کال د جون په ۱۹ نېټه د «داعش» د سعوديانو او ايرانيانو رقابت رانغاړي» تر سرليک لاندې يو څيړنيز مطلب ليکلی دی. وړاندې لدې نه چې د نوموړې ليکنې په پښتو ژباړې لاس پورې کړم، هغو لوستونکو ته چې د «داعش» د نامه سر لا تر اوسه بلد ندی، بايد ووايم چې: داعش (الدولة الاسلامية في العراق والشام) يا (Islamic State in Iraq and Syria) Isis دا د عراق او سوريې (شام) هغه اسلامي دولت دی چې ځينې کړي يې د جوړولو په لټه کې دي. د دې موضوع د تاريخي ريښو څخه به دا گړی تير سم او د نوموړې ليکنې د پښتو بڼې لوستلو ته مو را بولم:

«تروريستي تحريک به د عراقيانو ملي احساسات را وپاروي او د يوه داسې مذهبي شخړې اور به بل کړی چې د عراق ستر گاونډيان به ور پکښې دخپل وي. د عراق د شمالي ښار موصل والي ښاغلی نجفی خو دا ځل د داعش د جنگياليو له واری نه په تښته باندې ځان وژ غوره او نژدې پرتو گړدي سيمو ته يې پناه يووړه. له هغه څخه د موصل د حالاتو په اړه د مانيتيور مجلې استازي لخوا پوښتنه وشوه چې هلته څه تير شول. دی وايي:

«د داعش جنگياليو يرغل راور، لومړی يې د ښار ځينې برخې ونيولې، د دې سره سم عراقی سربازان تسليم، خپلې پوستې يې خوشې او پښې يې سپکې کړې. ځينو قبيلو او د مقاومت بيلابيلو هغو ډلو چې د ۲۰۰۳ کال وروسته د امريکايي اشغالگرانو پرضد جنگيدلي، د موصل د پاتو برخو واک يې تر لاسه کړ چې ځانونه يې د داعش سره تړلی نه گڼل...».

نوموړې والي د هغه نظر پر ضد هم خبرداری ورکوي چې گویا د نړيوالو مداخله به دا جنجال حل کړای شي. دی زياتوي: «شيعيزم د داعش درد نشي دوا کولای، هغه څه چې دلته اغيز بنددلای شي هغه سُنيزم دی او په ځانگړی توگه د سيمي سُنيزم» (ښايي د ده موخه د شيعيزم څخه دلته د ايران مداخله وي چې د ده په نظر د دغې شخړې په حل کې مرسته نشي کولای. ژباړه).

د ده ولايت پداسې يوه شخړه کې راگير دی چې سنی مسلمانان يې د شيعه مسلمانانو په وړاندې درولی او دلته پر خلکو باندې د ايران او سعودي عربستان اغيزی د شخړې په سر کې ځای لري.

د داعش د هغو موخو څخه چې د عراق او شام اسلامي دولت جوړول غواړي، نه د عراق حکومت، نه تښتيدلی والي، نه ايران او نه هم سعودي عربستان خوښ دی. عراقی حکومت داعش ته د عراق د يووالي او ځمکنی تماميت په وړاندې د خطر په سترگه گوري مگر د موصل تښتيدلی والي بيا دغه غورځنگ ته د يوې داسې سرچينې په توگه گوري چې دا به وکړای شي په سيمه کې د قواوو بيلانس او توازن منځته راولي. ايران د داعش موخې د خپلو متحدينو په وړاندې لکه بشارالاسد په سوريه او المالکي په عراق کې، يو مذهبي او سياسي تهديد بولي. او په پای کې سعودي عربستان بيا داعش ته د يوه داسې تروريستي تحريک په سترگه گوري چې په ټولې عربي نړی کې به واکمنانو ته تهديد پېښ کړی.

اوس نو دا پوښتنه را پورته کېږي چې داعش څنگه وکړای شوه يو په بل پسې د عراق مهم ښارونه لاندې او وړاندې تگ وکړی؟ والي نجفی د دوی د دی وړاندې تگ اصلی لامل پدی کې ويني چې په سنی ميشتو ولايتونو کې خلگ د پوځ او ادارې چارواکو لخوا سخت تر فشار او تر ټرنی لاندې وه. دوی د پوځيانو د لاسه تر پزی راغلی وه او دی ته سترگې په لاره وه چې يو څوک پيدا سي څو د دی حالت نه د وتلو په اړه د دوی ملاتړ ته را ودانگي او مرسته ورسره وکړی. نجفی زياتوي چې مور سُنيان هم داعش نه خوښوو، دا ځکه چې مور پدی خبره ډير وياړو چې مور عرب يو، مگر د داعش غورځنگ د پاره دا هيڅ فرق نه کوی چې ته عرب يې که افغان يې، دوی ټولو ته په يوه سترگه گوري.

د ايران او سعودي عربستان رقابت :

د بغداد حکومت د ايراني اخندانو تر ملاتړ لاندې او د مرستی څخه يې برخمن دی چې هغه عرب ندی. د موصل او شاوخوا سيمو اوسيدونکي توکمونو او مليشې بيا د پارس خليج د سيمي د محافظه کارو عربي ټولو اکانو د ملاتړ څخه برخمن دی. په سربيرن ډول دا موضوع داسې ښکاري چې گویا خبره د شيعه اسلامي ډلو او سنی

اسلامی ډلو تر منځ د قواوو د نامتوارن حالت پایله ده (چیری چی شیعہ ډلی د امریکایی یرغل په نتیجه کی برلاسی سویدی. ژباړ). مگر په اصلی بڼه کی خبره داده چی د منځنی آسیا د دوو سترو قوتونو لکه په ایران کی د پارسی توکمو شیعہ واکمنان له یوی خوا او د عربستان سنی عربی واکمنان له بلی خوا دلته په خپلو کی په رقابت لگیا دی. که څه هم سنی مسلمانان دلته تر نورو اولسونو ډیر په اغتشاشونو لاس پوری کوی، خو په حقیقت دوی د عراق و یووالی او ځمکنی بشپړتیا ته تر بل هر چا ډیر مینه وال او ژمن دی.

ایران د عراق د حکومت ملاتړ کوی او دا د شیعہ ډیرکیو استازی حکومت بولی، مگر په سوریه کی بیا همدغه ایرانی واکمنان سره لدی چی د اسد رژیم د یوه واره (۱۵٪) مذهبی لږکی استازی دی، ملاتړ یی کوی. همدارنگه سعودی عرب په بحرین کی د هغه سنی شاهی کورنی ملاتړ کوی چی د شیعہ گانو ډیرکی یی تر فشار لاندی نیولی دی. دوی همداسی په کوویت او اردن کی د واکمنو کورنیو او په مصر کی د پوځی واکمنانو ملاتړ کوی چی دا ټول واکمنان په سنی مذهب پوری تړاو لری.

راشئ و گورو چی په سیمه کی د دغو دوو مذهبونو ترکیب او انډول څه بڼه لری. په منځنی آسیا کی د ترکیبی او اسرائیلو په گډون په کل ډول د سنی مسلمانانو شمیر ۱۶۷ میلیونه او د شیعہ مسلمانانو شمیر ۱۱۲ میلیونه شمیرل شویدی چی فیصدی یی په اړوندو هیوادونو کی په لاندی ډول ده :

- ۱ - ایران : ټول وگړی ۷۹،۹ میلیونه . سنیان - ۹٪ ، شیعہ گان - ۸۹٪ .
 - ۲ - سعودی عرب : ټول ۲۶،۹ میلیونه . س - ۵۲٪ ، ش - ۲۵٪ .
 - ۳ - عراق : ټول ۳۱،۹ میلیونه . س - ۳۲٪ ، ش - ۶۳٪ .
 - ۴ - سوریه : ټول ۲۲،۵ میلیونه . س - ۷۳٪ ، ش - ۱۵٪ .
 - ۵ - اردن : ۶،۱ میلیون . س - ۹۵٪ ، ش - ۵٪ .
 - ۶ - بحرین : ټول ۱،۲ میلیونه . س - ۴۰٪ ، ش - ۶۰٪ .
 - ۷ - لبنان : ټول ۴،۲ میلیونه . س - ۲۹٪ ، ش - ۴۶٪ .
 - ۸ - مصر : ټول ۸۵،۳ میلیونه . س - ۸۷٪ ، ش - ۳٪ .
- (البته په لورو هیوادونو کی یوازی د مسلمانانو فیصدی بنودل سویده چی پاته برخه یی د نورو ادیانو معتقد کسان دی. ژباړ).

د ۱۹۸۰ کال څخه تر ۱۹۸۸ کال پوری د ایران او عراق په اته کلن اوږده جنگ کی، ایران ډیری هلی ځلی وکړی خو د عراق په جنوبی سیمو کی شیعہ عرب و دی ته و هڅوی څو د مذهبی نږدیوالی له مخی د دوی سره یو ځای سی او د عراق حکومت په وړاندی یی ملاتړ وکړی، مگر دا ټولی هڅی یی بیهوده خواری وه چی هیڅ یی په درد و نه خوړل. په دی توگه دا په ډاگه بنکاره شوه چی د هیواد په جنوب کی د عراقیانو ملی عربی احساس د دوی د شیعہ مذهبی احساس له اغیز څخه ډیر لوړ دی.

داعش خپل جنگیالی د هغو سیمو څخه تر لاسه کړی چی هلته سنی مسلمانان اکثریت لری. مگر د والی په توگه بناغلی نجفی داسی څرگندوی: «عراقی سنیان خپل عراقی هویت ته د مذهبی هویت په پرتله لومړیتوب ورکوی. هیڅ داسی ثبوت نسته چی دوی دی و نړیوال جهاد ته لومړیتوب ورکړی وی. دی وایی هغه څه چی پدی تړاو د منځنی آسیا کارپوه John Simpson له بغداده لیکلی، بی مانا شیان دی. ده لیکلی چی داعش ددی توان او هیله لری چی په جدی ډول شیعہ سیمی تر اغیز لاندی راوولی.

په ۲۰۰۳ کال د دیکتاتور (موخه یی صدام حسین دی. ژباړ.) تر نسکوریدو وروسته پر عراق باندی د خشونت ډیری څپي راغلی چی یووالی یی د ازمايښت سره مخامخ کړ. گردانو ځانته په شمال ختیز عراق کی یو پراخه خودمختاره اداره جوړه کړه. مگر په جنوبی عراق کی سره له دی چی دا سیمی کیدلای سی د تیلو او اوبو د زیرمو له مخی بدای وی، لا تر اوسه شیعہ مسلمانانو دا پریکړه نده کړی چی د واحد عراق په چوکات کی خودمختاره ژوند وکړی او یا د جدایی لاره غوره کړی، خو د دغو شیعہ گانو سیاسی تحریک دا څرگندوی چی په عراق کی د یوه بشپړ او قاطع اکثریت درلودونکی دی.

په شمال لودییز عراق کی بیا سنی مسلمانان د گردانو او شیعہ گانو په خلاف د سیمی یو داسی اکثریت نه جوړوی چی د تیلو او اوبو څخه په بدایه ساحه کی خپل دولت و درلودلای سی. پدی توگه که چیری د هیواد د تجزیی خبره وی نو دوی بیا پدی کار کی لکه څنگه چی داعش غواړی، ځانته کومه اقتصادی گټه نه وینی. سره له دی چی دا مهال سنی مسلمانان د هیواد تر نورو ډلو زیات اغتشاشونه کوی، مگر په کل کی دوی د یوه واحد او یو موټی عراق غوښتونکی دی.

د پاڼو شمیره: له ۲ تر ۳

د دی ټولو سره سره، داعش د یوه داسې مذهبي اکستریمیزم (بنسټپالنې) سره را مخته سویدی چې د اکثر و عراقيانو د پاره بیخي بیگانه دی. دلته دا یوه خبره څرگنده ده چې د داعش دغه اوسنی پرمختګ به په عراق کې د مذهبي ټولنو تر منځ چې د ایران او سعودی عربو لخوا یې ملاتړ کيږي، یو بیساری تقابل منځته راولي. په همدې خاطر د عراق شیعې مشر المالکي د سني او کردی مشرانو تر څنګ په یوه پیکه ګډون سره په تلویزیون کې را ښکاره سو څو اولس ته د ملي یووالي تمثیل وکړي او هغوی و یووالي او نژدیهوالی ته را و بولي. د ژباړې پای

د ژباړونکي یادونه:

دلته څو خبرې د پام وړ دي. لومړی داچې سعودی عربو ته دا په ګټه ده چې سني مذهبي ډلو ته د عراق په چوکاټ کې په درنه سترګه وکتل سي او د پخوا پشان مهم رول ورکړل شي. د عراق تجزیه که په سربیرن ډول د ایران په ګټه ښکاري خو په ژوره کې کیدلای سي په تاوان یې تمامه شي. دا ځکه چې د جنوبی برخو شیعې عراقیانو ته خپل عربي هویت د دوی تر مذهبي هویت لور ښکاري. کیدلای شي تر یوه وخته پوری د ایران سره خواخوږی ولری خو کله چې خبره د عربو او پارسیانو تر منځ مطرح شي، دوی به ارومرو د عربو تر څنګ و دريږي. د داسې تجزیې بل تاوان به ایران ته دا وي چې په ایران کې به تر فشار لاندې کردان و دی ته لا نور هم وهڅیږي چې ځانونه د ایرانی اخندانو څخه خلاص او د هغه کردی دولت سره کوم چې د عراق تر تجزیې وروسته به منځته راشي، یوځای شي. دا ډول ډار به د عراق د تجزیې په حالت کې ترکیه هم ولری.

بل داچې د عراق او شام احتمالی اسلامی دولت که څه هم خپلې تاریخي ریښې لری خو دا مهال شرایط بیخي نور او واقعیت به یې د داعش د پاره د خوب او خیال په توګه پاته شي. د دا ډول دولتونو په منځته ته راتګ کې د یوې ډلې تر غوښتنو نړیواله اغیزه ډیر رول لری چې دا ګری یې ومنلو ته شرایط برابر ندی.

زه د ښاغلی نجفی د دی نظر سره همېرغی یم چې د داعش د دومره چټک وړاندې تګ اصلی لامل د سنیانو د روا حقونو تر پښو لاندې کول دي. هغه کسان چې په عراق کې د پردیو په مټ واک ته رسیدلی وه، د واک نیشې یې سر دومره ورته ګنس کړی وو چې هر سني مسلمان ته یې د صدام په سترګه کتل او هغوی یې په هر ځای کې یې توهین او تحقیرول. ځکه نو دوی داعش ته د نجات د فرشتې په سترګه وکتل او لاره یې ور کړه. د دی ډول ناخوالو ښه بیلګه زموږ په هیواد کې د تنظیمی جګړه ایز ناوړین څخه د طالبانو په مټ د خلاصون هیلې وی چې په لومړی سر کې د اولس ټولو ژبنی او مذهبي ډلو غیره ورته پرانیستل. نوری المالکي پدی موده کې نه یوازی د سنیانو پر زخمونو ملهم کښیښودل بلکه د هغوی و تجریدولو او برخی کولو ته یې دوام ورکړ. اوس چې د داعش له قهر سره مخامخ شو، کله څو تنه د سني مشرانو پنامه پر څنګ کښیښوی، په تلویزیون کې راښکاره او د ملي یووالي سرنا وهي او کله هم په ۲۰۰۱ کال کې د استاد رباني پشان امریکایانو ته قران پر سر و نیسي او د ښځو غوندې زاری ورته کوی چې راشئ پر وطن مو بمباری وکړی او د مخالفینو څخه می و ژغوری.

دا چې د نجفی په اند داعش ته عرب او افغان یو دي. داسې مالومیږي چې دغه ښاغلی تښتیدلی والی، عرب د انسانیت د لور مقام په توګه یاد کړی او افغان یې د دویم سورت انسان په توګه په پام کې نیولی دی او وایی چې داعش ښه او بد انسان ته په یوه سترګه ګوری. البته طالبانو ته هم خپل دینی عقاید له هر ډول سیمه ایزو او ژبنی تړاوونو څخه لور ښکاریدل. مګر د تښتیدلی والی دا نظر چې افغان ته یې په تیټه سترګه کتلی د ډیر تأسف وړ دی. کاشکی هغه د یوه اړخ په توګه حاضر وای چې یو خو یې د خپل نظر اصلی موخه څرګنده کړی وای او بیا یې هم ور ځواب اړویدلی وای.

پای

ډنمارک - ۲۳ / ۰۶ / ۲۰۱۴

د پاڼو شمیره: له ۳ تر ۳

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته را بولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکني د لیکنيزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ